

Inleiding bij het themanummer

Dankzij technische innovaties is de mens sinds de afgelopen eeuw in staat zich veel sneller te verplaatsen, zowel in persoon als ook via schrift en spraak. In deze periode heeft de architectuurgeschiedenis een zelfstandige positie verworven en profiteerde men daarbij niet alleen van verplaatsingsmogelijkheden maar ook van fotografie en reproductietechnieken. Toch was de archeologie bijvoorbeeld eerder in staat microscopie en röntgenbuis te hanteren om verscholen gegevens te achterhalen. De vooruitgang leidde soms tot onbegrensd optimisme en andere keren tot grote teleurstelling. De pogingen om legendarische plaatsen als Atlantis of Troje te ontdekken, zijn illustratief voor de behoefte om geschreven bronnen aan concrete vondsten te koppelen. Het onderzoek naar de skeletten van de vermeende graven en gravinnen van Holland, in het themanummer van twee jaar geleden (*Bulletin KNOB* 1998 nr. 1), was ronduit ontnuchterend ten opzichte van een oudere, te hooggespannen verwachting. In het voorliggende nummer beschrijft professor Cordfunke thans de tombe voor de ingewanden van Floris V in de Grote Kerk te Alkmaar.

De objectiviteit van een natuurwetenschappelijke bewijsvoering kan onder druk staan van de menselijke verbeelding, van de uitdrukkelijke wens om een mythe te bevestigen, om feiten en verhalen te verbinden. Het materiële uitgangspunt lijkt beter uit de verf te komen indien er niets bevestigd hoeft te worden. De historische last drukte echter zwaar op het eerdere Rijnburgse onderzoek en speelde ook een grote rol bij de speurtocht naar het graf van Sint Servaas of de eerste kerk(en) van Willibrord. Cees van Rooijen was bij de opgraving op het Utrechtse Domplein betrokken. Hij pleit in het openingsartikel alsnog voor een jongere datering van de H. Kruiskapel waarvan de zuidarm op grond van een nagekomen 14C datering mogelijk ouder kan zijn. Eerder en door anderen wordt de bouw van de kapel wél aan Willibrord toegeschreven (zie *Bulletin KNOB* 1994 nr. 4/5).

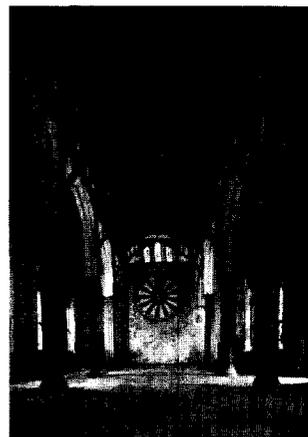
Rome zag zich reeds vroeg geconfronteerd met vragen over de authenticiteit van echte en van zogenoemde contact-reliken. De kerk gaf medewerking aan meer recente pogingen om de ouderdom van de zetel van Petrus, de lijkwade van Turijn of splinters van het kruishout vast te stellen. In het kader van lokaal of nationaal prestige is het onderzoek naar het kasteel van de Heren Van Amstel of de ouderdom van de koffer van Oxford – waarop de Gulden Sporenslag afgebeeld zou zijn – van het grootste belang. De BBC-documentaire over de ronde tafel (van de legendarische koning Arthur) in Winchester Castle, is een interessant en illustratief voorbeeld

in dit genre (afb.). In veel gevallen blijkt het materiële uitgangspunt jonger te zijn dan het bijbehorende verhaal.

In dit nummer worden voorts de resultaten van drie natuurwetenschappelijke dateringsmethoden met elkaar vergeleken: dendrochronologie, thermoluminescensie en koolstof 14C. Met de laatste twee methoden was in de Nederlandse architectuurhistorie en monumentenzorg nog weinig ervaring opgedaan. In het kader van het 'experimenteel onderzoek' kon via de Rijksdienst voor de Monumentenzorg een aantal gebouwen uit de 13de en 14de eeuw worden bemonsterd, waaronder de kerk in Britsum die in het vorige nummer centraal stond. Thermoluminescentie is van toepassing op gebakken klei, bakstenen en dakpannen, terwijl het 14C onderzoek gebruik maakt van hout en organische insluitels in kalkmortel.

Dendrochronologie was tot nu toe alleen mogelijk met eikenhout. Ute Sass-Klaassen van RING te Amersfoort onderzocht in 1998 de mogelijkheden van het dateren van naaldhout uit Nederlandse monumenten, het tweede experiment in dat jaar. Twee houtsoorten dienden zich aan: dennenhout dat rond 1250-1350 gebruikt werd en grenenhout uit de 17de eeuw en later. De datering van het dennenhout, uit een groep Utrechtse monumenten en één kerk te Deventer, verliep zeer voorspoedig. Met het grenenhout ging het minder makkelijk maar uiteindelijk konden daarmee toch enkele gebouwen gedateerd worden. Hoewel dus niet alles is gelukt, biedt dit themanummer een aantal primeurs en plaatst het diverse complexen nauwkeuriger in de tijd.

*Namens de redactie,
Dirk J. de Vries*

*De grote hal in Winchester Castle met de 'ronde tafel' tegen de kopgevel
(foto gedrukt door E.T.W. Dennis & Sons Ltd, Scarborough).*